

Korkeakoulujen äidinkielen- opetus lievittämään yhteiskunnan viestintäpulmia

Sekä suomen kielen harrastajat että kielen parissa ammatikseen työskentelevät ovat huolissaan siitä, että tiedotusvälineiden kieli on paitsi virheellistä myös vailla kansanomaista osuvuutta ja vivahteikkautta. Hallinnon ja suunnittelun kieli puolestaan on rehevöitynyt kohtuuttoman vaikeaselkoiseksi, ellei pahimmillaan saastunut peräti kelvottomaksi. Entä ymmärtääkö potilas, mitä lääkäri tai sairaanhoitaja hänelle sanoo?

Koulujen äidinkielen opettajat eivät pysty evästämään oppilaitaan koko elämän tarpeiksi. Opiskelu ja ammatti fakkiuttavat eri alojen specialistit kielenkäyttöä myöten. Ja itse kielikin muuttuu kaiken aikaa. Mutta kun useihin ammatteihin opiskellaan ja pätevoidytään korkeakouluissa, pitäisi akateemisiin opintoihin kuulua eri ammattialojen kielenkäytön opetusta.

Ainakin Helsingin yliopistossa kielenkäytön opetus on tiedekunnittain (jopa aineittain) hämmästyttävän epäyhtenäistä. Yliopiston kahdeksasta tiedekunnasta neljän — teologisen ja oikeustieteellisen tiedekunnan sekä hist.-kielitieteellisen ja kasvatustieteiden osaston — opinnot sisältävät lukukauden mittaisen (n. 25-tuntisen) äidinkielen kurssin. Näissä tiedekunnissa on opiskelijoita vähän alle puolet yliopiston koko opiskelijamäärästä. Lisäksi n. 10 % valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoista joutuu lukukauden mittaiselle äidinkielen kurssille.

Yhdenkin tiedekunnan äidinkielen kurssilaisissa voi olla sekä edelliskevään ylioppilaita että opinnoissaan jo pitkällekin ehtineitä. Kurssilaisten kieliopin ja kielenkäytön ohjeiden tuntemus samoin kuin heidän kiinnostuksensa näihin asioihin on kovin yksilöllistä. Opettajan kannalta on harmillista, että suuri osa kurssin ajasta kuluu oikeinkirjoitusseikkojen kertaamiseen. Tuntuiskin järkevältä järjestää kaikissa tiedekunnissa — ei kurssista vapauttavaa koetta kuten valtiotieteellisessä, vaan kurssillepääsykoee. Hyväksytyjen pitäisi hallita suomen kielen oikeinkirjoitussäännöt. Kurssilla voitaisiin sitten keskittyä kielenkäytön viestivyyteen, mm. opiskelijoiden itsensä oppiaineidensa aloilta laatimien kirjoitusten tarkasteluun, erikoisalojen tekstien yleistajuistamiseen, tutkielmien tiivistämiseen sekä kirjoitusten kieli- ja tyyliasun kohentamiseen. Myös suomentamista olisi harjoiteltava, sillä lyhyidenkin sitaattien tarkka kääntäminen luontevaksi suomeksi onnistuu aika harvoilta opiskelijoilta. (Eihän kouluopetuksessa nykyään tähän taitoon pyrittäneekään.) — Tällainen kirjoittamisen kurssi ei olisi pelkkä »pilkkukurssi» vaan markkinoisi täsmällistä ja helppoymmärteistä ilmaisutapaa niin tieteellisissä kuin yleistajuisissakin esityksissä, ja onnistunut kurssi saisi opiskelijat kiinnostumaan omasta ja muiden kielenkäytöstä. Kurssilaiset saisivat mieluiten olla jo muutamia vuosia opiskelleita, ts. oman alansa kielenkäyttöön perehtyneitä.

Äidinkielen kurssit on suunniteltu valmentamaan opiskelijoita harjoitusaineiden, 10—20-sivuisten tutkielmien laadintaan. Aineita kirjoitetaan useimmissa tiedekunnissa, ei kuitenkaan lääketieteellisessä eikä uusien tutkintovaatimusten mukaan ilmeisesti teologisessakaan. Valtaosa maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan opiskelijoista ei myöskään kirjoita aineita. Mutta huolestuttavampaa kielenkäytön ohjauksen kannalta on se, että vain hist.-kielitieteellisen ja kasvatustieteiden osaston, valtiotieteellisen tiedekunnan ja metsänhoidon opiskelijain aineiden kieliasun tarkastaa suomen kielen asiantuntija. Kaikki teologisen ja oikeustieteellisen tiedekunnan ja matemaattis-luonnontieteellisen osaston sekä enimmäkseen maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan aineet jäävät ilman kielenhuoltajan silmäystä.

Kuitenkin opiskelijat juuri tässä vaiheessa, samoin kuin myöhemmin pro gradu -tutkielman viimeistelyvaiheessa, halusta kuuntelevat esityksensä kieliasua koskevia neuvoja ja usein tulevat niitä pyytämäänkin. Nyt he eivät ole kirjoittaneet pelkätään harjoituksen vuoksi kuten äidinkielen kursseilla usein joudutaan tekemään, vaan ilmaistava asia on heidän tutkiemaansa ja tarkkaan harkitsemaansa. Sopivaa kielellistä muotoa ei vain aina tahdo löytyä, saattaa puuttua suomenkielisiä termejäkin tms. Tällaisessa tilanteessa kielen asiantuntijan on mieluista, joskin aikaa viepää, pohtia opiskelijan kanssa, miten sanottava parhaiten ilmaistaisiin.

Kaiken kaikkiaan olisi erittäin tarpeellista, että aineenopettajan lisäksi äidinkielen asiantuntija tarkastaisi loppututkintoa varten vaadittavat harjoitusaineet ja lisäksi ainakin pro gradu -tutkielmien tiivistelmät kaikissa tiedekunnissa. Esteenä lienee vain varojen puute ja sellainen usko, ettei kielen asiantuntija ymmärrä minkään erikoisalan kirjoituksia eikä sen takia voi kohentaa niiden kieltä! Paras lääke tähän luuloon olisi se, että jokaiseen tiedekuntaan saataisiin omat vakituiset suomen kielen lehtorit, jotka perehtyisivät tiettyjen alojen kielenkäyt-

Äidinkielen opetus

töön samaan tapaan kuin eräät kääntäjät erikoistuvat joillekin tieteenaloille. Niissä tiedekunnissa, joissa harjoitusaineita nykyisin tarkastetaan tai suomen kielen kurseja pidetään, tämän tekevät satunnaisesti hankitut opettajat tuntityönä.

Äidinkielen kokeen kirjoittavat kaikki opiskelijat ennen loppututkintoa. Kokeiden kielennäytteet, muutaman sivun pituiset, tavallisesti omasta tutkimusaiheesta laaditut kirjoitelmat, ovat ylimalkaan ymmärrettävää kieltä, sillä koetilanteessa kirjoittaja ei — onnekseen — saa käyttää vieraskielisiä teoksia, komiteoiden mietintöjä eikä muitakaan kirjallisia lähteitä. Äidinkieltään kirjoittavalle koe on melkein pelkkä muodollisuus — varsinkin kun neljässä tiedekunnassa (joista valmistuu n. 60 % loppututkinnon suorittaneista) äidinkielen kokeita ei tarkasta kielen asiantuntija. Kokeet lukee kunkin oppiaineen opettaja, jolla on tietysti oman tieteenalansa kielenkäytön tuntemusta, mutta ei ehkä ajantasaista kielenhuoltotietoa eikä selvää käsitystä siitä, millaista häiriöttömästi viestivä kieli on.

Akateemisen loppututkinnon suorittaneet eivät toki ole ainoat kynänkäyttäjät Suomessa, mutta korjattavaa olisi heidänkin kirjoittajankoulutuksessaan, semminkin kun opiskelijain enemmistö ei saa koulutusta ollenkaan. Korkeakoulujen uusien tutkintosäännösten mukaisiin yleisopintoihin äidinkielen kirjallisen (ja oppiaineittain suullisenkin) käytön opetus olisi luontevasti sopinut. Mutta ainakaan Helsingin yliopistossa tutkinnonuudistus

ei tuonut yhtenäisyyttä eri tiedekuntien äidinkielenopetukseen. Vallitsevaa epäyhtenäisyyttä ei silti voida asiallisesti perustella; se on sattumien tulosta. Muistettakoon, että kaikkien korkeakouluopiskelijoiden vieraiden kielten taito kyllä varmistetaan kokein ja kursein. Äidinkieltä pitäisi arvostaa edes saman verran. Toimivatpa korkeakouluista valmistuvat myöhemmin millä yhteiskunnan alalla tahansa, kirjallinen ja suullinen ilmaistaito on tärkeä osa heidän ammattitaitoaan.

Kun korkeakouluissa näinä vuosina välttämättä joudutaan tarkkailemaan uuden tutkintojärjestelmän vaikutuksia ja muuttamaan opetusta saatujen kokemusten perusteella, toivoisi eri tieteenalojen opettajien samalla harkitsevan myös äidinkielen opetuksen tehostamista ja lisäämistä. Helsingin yliopistossa pitäisi ensiksi päästä siihen, että kaikki opiskelijat kirjoittaisivat harjoitusaineet ja että kaikkien tiedekuntien äidinkielen kokeet ja harjoitusaineet tarkastaisi aineenopettajan lisäksi myös kielen asiantuntija. Näiden tehtävien hoitoa varten yliopistoon tulisi perustaa tarpeellinen määrä äidinkielen lehtoraatteja. Sitten kun opettajavoimia olisi riittävästi, kävisi mahdolliseksi pitää myös tieteenaloittaisia äidinkielen kurseja. — Näiden ehdotusten toteuttaminen vaatisi ennen muuta tiedekuntien ja opetusministeriön myötämielisyyttä äidinkielen opetukselle.

Raija Lehtinen